

22. BÖLÜM / CHAPTER 22

ARNAVUT KAYNAKLARINDA MEHMET AKİF ERSOY

MEHMET AKİF ERSOY IN ALBANIAN RESOURCES

Ilirjana KACELI (Demirlika)*

*Dr., Aleksander Xhuvani Elbasan Üniversitesi, İnsan Bilimler Fakültesi, Tarih ve Coğrafya Bölümü, Elbasan, Arnavutluk
E-posta: ilirakaceli@gmail.com ORCID: 0000-0002-8228-9789

DOI: 10.26650/B/AA07.2022.011.22

ÖZ

Arnavut asıllı Mehmet Akif Ersoy, karakteri, edebî kişiliği ve sanatını halkın hizmetine adanmış şairlerden biridir. Türk tarihinde şair, veteriner hekim, öğretmen, vaiz, hafız, Kur'an tefsircisi, siyasetçi ve en önemlisi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin İstiklâl Marşı'nın (Ulusal Marşı) yazarı olarak bilinen Mehmet Akif Ersoy yalnız Türkiye'de değil, tüm Osmanlı Coğrafyasında tanınan büyük bir şairdir. O, gerçek bir öncü ve dava adamıdır. Mehmet Akif'in hayatı ve faaliyetinin özeti, Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk döneminde yer almaktadır. Mehmet Akif, Arnavut kültüründe de hak ettiği yeri almalıdır; zira Türkiye'de doğmuş olmasına rağmen kendisi iki halk arasında bir köprü vazifesi ifâ etmiş ve her daim büyük bir gururla Arnavut olduğunu dile getirmiştir. Hâlihazırda kendisi ile ilgili dünyanın çeşitli ülkelerinden akademik araştırmalar devam ediyor. Bu akademik çalışmaların en çok yapıldığı ülkelerden biri de dedelerinin vatani Arnavutluk'tur. Çalışmada hem Türk halkı, hem de Arnavut halkı için önemli bir değere sahip olan Mehmet Akif Ersoy'un edebî kişiliği ile ilgili Arnavut bilginleri tarafından yapılan tarihi ve edebi yazılar üzerinden inceleme yapmayı düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif, Edebî kişilik, Öğretmen, Arnavut bilginleri, Kaynak

ABSTRACT

Albanian-born Mehmet Akif Ersoy is one of the few poets who dedicated his life, literary personality and art work to serve the people. Mehmet Akif Ersoy is known in Turkish history as a poet, teacher, preacher, hafız, Qur'an translator and politician, and most importantly he is the author of the Turkish Republic's National Anthem (National Anthem). He is a true pioneer and fought for his ideals. The essence of Mehmet Akif's life and activity is found in the last period of the Ottoman Empire and the first period of the Republic. Mehmet Akif's name should be acclaimed even in Albanian culture, because even though he was born in Turkey, he served as a bridge between two peoples and always proudly expressed his Albanian roots. Currently, academic research about him continues in various countries of the world. One of the countries where these academic studies are mostly conducted is Albania, the homeland of his grandfathers. In this paper, we intend to analyze the literary personality of Mehmet Akif Ersoy, who

has an important value for both the Turkish people and the Albanian people, through the historical and literary writings made by Albanian scholars.

Keywords: Literary personality, Teacher, Albanian scholars, Resource

Extended Abstract

Mehmet Âkif Ersoy was born on December 20, 1873 in the Fatih district of Istanbul. He is known as a poet, veterinarian, teacher, preacher, hafiz, translator of the Qur'an and Turkish politician. Mehmet Âkif Ersoy is the author of the National Anthem of the Turkish Republic. He is remembered as the "Poet of the Fatherland" and the "National Poet." Mehmet Âkif Ersoy's father was the Albanian Mehmet Tahir Efendi, who was born in the village of Shushica in the province of Peja in Kosovo and his mother was of Turkish origin, from Bukhara.

Mehmet Âkif started his primary education at the school in the Fatih district of Istanbul. After teaching at this school for two years, he continued his studies at the Ruzhdije and Idadije schools, and then at the high school where he attended the Faculty of Veterinary Medicine. During this time, he learned several languages and became known for his passion for literature and poetry. From 1893, he was teaching Turkish Literature at the Veterinary Gymnasium in Hallkale, Istanbul. He continued this work until the eve of the first Balkan War in 1912. During this time, he also served as a veterinary inspector in Rumelia, specifically in the Albanian lands in Kosovo, where he visited Peja, the place where his father was born.

During these years, he wrote poems reflecting the tragic events that prevailed at that time. He beautifully portrayed the epic and glorious battle of Çanakkale in 1915. Many Albanians, who fought under the command of Gazi Mustafa Kemal Atatürk, would also take part in this glorious battle of the Turkish people.

Mehmet Âkif Ersoy's activity was spread across many fields. He started his career first as a high school teacher, and then as a lecturer with the title "Professor". During this time, he would teach the following subjects: History, Language and Old Turkish (Ottoman) Literature at various universities. Invited by Al-Azhar University in Cairo, Mehmet Âkif went there and worked as a professor at this University. His election came because in those years in Cairo, there was an Albanian colony where thousands of Albanians lived and worked. This colony would continue its activity until Nasser came to power and then they would move to the US, Canada and Argentina.

In 1913, when the decision for the partition of Albanian lands was announced, and Albania was on fire and in danger of burning, Mehmet Âkif Ersoy wrote the poem "I am Albanian", addressing his dead father: "*Father, Get up! The living beings did not help them, at least you come!... Albania is burning this time...*" This is the prayer that the son makes to the father for his homeland because the living have already been alienated so much that they have become dead-alive.

After the 1990s, when the democratic processes in Albania began alongside the exchange of cultural and educational relations with Turkey, Mehmet Âkif Ersoy and his work began to be known within the circle of students and intellectuals who would be acquainted with his work during their studies in the country. They would read about his multifaceted personality through literary works and writings published by various authors in Turkey.

In Albania and Kosovo, especially after the 1990s, Mehmet Âkif Ersoy is emphasized to have been known in schools, several streets and different cities such as Tirana, Prishtina, Ipek, Gjilan and Mitrovica.

The Albanian public opinion would know his name through the book "*Shqiptarët në Perandorinë Osmane*" by Nexhip Alpan and Nasip Kaci published in 1997, in Tirana. Afterwards, various articles will be published in all Albanian lands, both in Albania and Kosovo, especially after 1999, articles on his life and activity.

The authors who would write about him would be personalities from different fields such as Shyqyri Nimani, Shemsi Rrahimi, Hysen Matoshi, Milazim Krasniqi, Qemal Morina, Abdullah Hamiti, Musa Kraja, Zyhdi Dervishi, Nuredin Ahmeti, Ledian Cikallesi, Eduart Caka. In addition, many articles as well as master's or doctoral theses have been published by Albanian students studying in Turkey.

As a result of the translation of Safahat into Albanian by the publishing house Logos-A in 2006 and the efforts of some Albanian intellectuals, it can be seen that Mehmet Âkif and his work began to attract the attention of Albanian intellectuals by increasing an even more positive and progressive thinking about his work. To evaluate the views, perspectives and comments of Albanian intellectuals on Mehmet Âkif, it is necessary to read various articles published in the Albanian press in Albania, Kosovo and Macedonia, lands where Albanians live.

Articles about Mehmet Âkif can be found in several magazines that have been published in Albania, such as: "Përpjekja Shqiptare", "Studime Filologjike", "Studime Historike", "Ura", "Univers", "Zani i Naltë". Articles in the Kosovo press, like: "Rilindija", "Edukata Islame",

“Bashkimi Paqësor”, “Diturija Islame, and in The Republic of Macedonia press, namely “Studime Albanologjike”, “Shenja”, “Vepra” “Koha” and “Fakti”.

It should be noted that between 1935 and 1938, several cultural, social, economic, literary magazines were published in Albania by the progressive Albanian thinkers of those years. One of them was the literary-cultural magazine “Përpyjekja Shqiptare” whose publications include translations from various fields and studies by Albanian personalities. There are articles on history, literature but also on the life and work of various personalities. In 1937, an article called “Mehmet Akif” was published for the first time in the history of the Albanian press in this magazine, but the author’s name was not mentioned. Given that the publisher of the magazine was Branko Merxhani, an intellectual who was born, lived and studied in Istanbul and an expert in the history of the Turkish language and culture, we think Branko Merxhani must have been the author of this article.

This journalistic paper can also be considered as the first article published about Mehmet Âkif Ersoy in the Albanian press. The article begins with the news of the death of Mehmet Âkif Ersoy, where it is stated that “*with his death the last light of the Islamic Spirit was extinguished and the most valuable Islamic poet of Turkish literature was lost*”. The article also mentions Mehmet Akif’s point of view on nationalism, and, at the end of the article, it is mentioned that his poems have been translated into many European languages and should be translated into Albanian.

One of the first Albanian scholars to examine the life and works of Mehmet Âkif is the well-known Kosovar scholar and orientalist Hasan Kaleshi. In his study published in 1976, on “*the Role of Albanians in Oriental Literature*”, he talks about the literary contributions of Mehmet Âkif Ersoy in his hometown, the village of Shushica in the city of Istog. After the biographical information about Âkif, he also mentions his poem *Albanians* that he wrote in 1913.

In 1986, many years later, the scholar Abullah Hamiti declared that he saw Mehmet Âkif Ersoy as “the poet loved by all”, as “the great Turkish poet of Albanian origin”, this was his definition in an article by published in the daily newspaper “Rilindja” in Kosovo. He emphasizes that among Albanians, while there are many names that have contributed to Turkish literature, starting from the 19th century, Mehmet Âkif Ersoy is the most famous poet among these names.

In 1991, in the magazine “Diturija Islame”, on the anniversary of the death of Mehmet Âkif Ersoy, under the title “Mehmet Âkif Ersoy”, an article was published, a translation from

Turkish by Naime Hoxha. In this publication, following the information about the life and art of Akif, is the translation of some verses of the “Independence Hymn”.

In 1992, the article of the famous Albanian historian Skender Rizaj, “Âkif Mehmeti, the greatest poet of Turkish literature” was published in the Kosovo magazine “Bashkimi Paqësor”.

The author underlined that he sees Mehmet Âkif as the greatest and most talented writer and poet of Turkish Literature. According to him, he notes that Albanians know very little about this valuable poet and that he is not mentioned in any text in official Albanian literature.

Furthermore, a group of Albanian scholars such as G Catapano, N.V Falaschi and Skender Rizaj published the book “Albanians, the divided people”, in Kosovo in 1996. That same year, the book of N. Alpan and N. Kaci “Albanians in the Ottoman Empire “ was published in Albania - an encyclopedia which includes the figure of Mehmet Âkif Ersoy.

In the years ahead, further publications about Mehmet Âkif Ersoy populated the press. In 2016, the symposium “Mehmet Âkif Ersoy in the Homeland” was organized in Tirana, Albania, by the Association “Alsar” Albania-Tirana and the Union of Teachers of Turkey “Eğitim Bir Sen”. A number of scholars and professors of various fields in Albania participated with their works. Later, his figure is seen to have been included in the “Islamic Encyclopedic Dictionary” (Fjalori i Enciklopedisë Islame) in 2017. A year later, for the first time, the figure of Mehmet Âkif was included in the “Encyclopedic Dictionary of Kosovo” by the most acclaimed academic authorities of this country. Today, the figure of Mehmet Âkif Ersoy speaks of him as the poet who connected two countries, therefore, we think Mehmet Âkif Ersoy should be in the textbooks of history and / or in the anthologies of literature of Albanian lands where Albanian is spoken.

Giriş

Mehmet Akif Ersoy, 20 Aralık 1873'te İstanbul Fatih'de doğdu. Türk şair, veteriner hekim, öğretmen, vaiz, hafız, Kur'an mütercimi ve siyasetçidir. Mehmet Akif Ersoy, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal marşı olan İstiklâl Marşı'nın yazarıdır. Sık sık "Vatan Şairi" ve "Ulusal Şair" unvanlarıyla hatırlanır. Mehmet Akif Ersoy'un babası Mehmet Tahir Efendi'dir. Mehmet Tahir Efendi, İstanbul Fatih Medresesi müderrislerindedir ve babası Nuredin Agait ise Osmanlı Devleti'ne bağlı Arnavutluk'un İpek kazasına bağlı Şuşise Köyü'nden İstanbul'a gelmiştir. Mehmet Akif'in annesi, aslen Buharalı Emine Şerife Hanım'dır¹.

Mehmet Akif ilk eğitimine İstanbul Fatih'de bulunan Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde başladı. Bu okulda iki sene eğitim aldıktan sonra eğitimine Fatih İbtidaisi'nde ardından Fatih Merkez Rüştüyesi'nde devam etmiştir. Ayrıca kendisi babasından Arapça ve Kur'an-ı Kerim derslerini almakla beraber Fatih Camii'nde Esad Dede'nin İran Edebiyatı derslerine katılıyordu. Lise eğitimine İstanbul Mülkiyesi'nin İdadi bölümünde başladıktan sonra yüksek kısmına geçti. Fakat babasının vefatından sonra kendisi eğitime devam edememiş ve sivil veterinerlik okulu olan Mülkiye Baytar Mektebi'ne geçiş yapmak zorunda kalmıştır². 1893 tarihinde birincilik ile mezun olmasından sonra Orman ve Ma'adin ve Ziraat Nezareti Baytar Müfettiş Muavini olarak tayin edildi. Birkaç yıl içinde Rumeli'de ve özellikle Kosova'daki Arnavut topraklarında veteriner müfettişi olarak görev yaptı ve burada doğduğu yer olan Peja'yı da ziyaret etti³.

Bu süre zarfında o dönemde hüküm süren trajik olayları yansıtan şiirler ve makale yazdı. Ayrıca 1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ve Türk halkının Milli Savaşı hakkında destansı şiirler yazdı. Ama biz Arnavutlar için çok önemli bir gerçek, Anavatan'ın savunması için savaşan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün komutasındaki birçok Arnavut'un katıldığı Çanakkale Savaşı'na katılmasıydı⁴.

Mehmet Akif Ersoy'un faaliyeti pek çok geniş alana yayılmıştır. Öyle ki, eğitim tarihi ve ulusal ya da dünya pedagojik düşüncesi üzerine çalışan her araştırmacının, benzer bir paralel kıssanın sadece bizde değil, aynı zamanda dünyada da karşılaştırması zor, hatta imkansız olduğunu yazar Musa Kraja vurgulamaktadır⁵. Önceleri bir lise öğretmeni, daha

-
- 1 Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Akvaryum Yayınevi, İstanbul 2006, s. XIII; Mehmet Akif Ersoy, *Fletët*, çev. Mithat Hoxha, Logos-A, Shkup 2006, s. 66.
  - 2 *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yay., Ankara 2021, s. 25.
  - 3 Necip P. Alpan - Nesip Kaçi, *Shqiptarët në Perandorinë Osman* (Osmanlı İmparatorluğu'nda Arnavutlar), Albin, Tiranë 1997, s. 159.
  - 4 Alpan - Kaçi, *a.g.e.*, s. 159.
  - 5 Musa Kraja, "Idetë pedagogjike në krijimtarinë letrare dhe veprimtarinë aplikative të Mehmet Akif Ersojit", *Zani i Naltë*, nr. 16, Tiranë 2016, s. 70-71.

sonra yurt içinde ve yurt dışında çeşitli üniversitelerde Türk-Osmanlı Tarihi, Dili ve Edebiyatı dersleri vermiş olan “Profesör” unvanlı öğretim görevlisi olarak faaliyetlerinin bu kadar geniş olması gerçekten şaşırtıcıdır. Mehmet Akif, veterinerlik okulundan mezun olmasına rağmen, yaşamı boyunca yazarlık yeteneğinin yanı sıra çeşitli devlet fonksiyon ve görevlerini yerine getirecektir: Türkçe, Arapça, Farsça, Arnavutça dillerini çok iyi bilen, lise öğretmenliği yapmış bir pedagog, edebiyat alanında hoca, mükemmel eserler ortaya koymuş şair, yazar, sporcu, güreşçi, yüzücü, din görevlisi ve daha birçok alanda başarılı olan böyle bir şahsiyete hayranlık duymamanın imkânsız olduğu söylenmektedir⁶.

Devlet tarafından ücretlendirilerek Berlin, Mısır, Lübnan, Arabistan, Arnavutluk gibi çeşitli ülkelere seyahat etmişti. Yazar, Akif’in ana yurdu olarak gördüğü Türkiye için savaştığını, ata yurdu olan Arnavutluk’a büyük vatanperverlik duygusu ile bağlı olduğunu ve gururla Arnavut olduğunu söylediğini bununla da etrafındaki Arnavut asıllıları gururlandırdığını söylemektedir. Kraya da Akif ile ilgili yazan birçok yazar gibi onun Kahire’ye gitmesini bir tesadüf olarak görmez. Yazar o yıllarda Kahire’de çok sayıda Arnavut’un yaşadığını, Mehmet Ali Paşa’nın oralara gitmesi üzerine 50.000’e yakın Arnavut’un Kahire ve etrafına yerleşmiş olduklarını söylemektedir. Akif’in oraya gitmesi ile Kahire’de yaşayan Arnavutların da kendilerini iyi hissetmelerine sebep olduğunu söyler. Kraya, Akif’in ismi ile Türkiye’de birçok kurumun onurlandırıldığı gibi Arnavutlar arasında da ister eğitimde ister ansiklopedilerde ve birçok yerde isminin gerektiği değeri alması gerektiğini söylemektedir⁷.

1913 yılında, Arnavut topraklarının paylaşılmasına ilişkin ürkütücü kararın açıklandığı sırada, Arnavutluk yangın haline gelmiştir. Bu yangın aynı zamanda Akif’in kendi iç yangını olur, dirilerden bulamadığı yardımı ölümlerden ister Akif. Arnavutlar için yardım istediği kişi o topraklarda doğup büyümüş ve kendisi de bir Arnavut olan babası Tahir Efendi’dir. Arnavutluk’un kurtulması için babasından öyle bir yardım istemektedir ki adeta babasını gelmesi için ikna etmeye çalışmaktadır. Yaşayan kişiler o kadar yabancılaşmıştır ki adeta yaşayan ölümler haline gelmişlerdir. Bunun için babasından yardım isteyecektir.

*“Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk
Bak nasıl doğramıyor? Kalk baba kabrinden kalk...
Diriler koşmadı imdadına, sen barı yetis
Arnavutluk yanıyor... Hem bu sefer pek müthiş!
Bunu benden duyunuz,*

6 Mustafa Kara, *İstiklalimizin Bülbulü Mehmet Akif Ersoy*, Ozal Matbaası, İstanbul 2012, s. 11-39.

7 Kraja, a.g.m., s. 69.

*Ben ki evet Arnavutum! Başka bir şey diyemem...
İşte yanıyor perişan yurdum!... ”⁸*

Mehmet Akif Ersoy Arnavutluk Basınında

Arnavutların yaşadığı topraklarda, özellikle Arnavutluk'ta, birkaç on yıl öncesine kadar Mehmet Akif Ersoy'un halk tarafından tanınmadığı biliniyor. 1990'lı yıllardan sonra, Arnavutluk'ta demokratik süreçler ve Türkiye ile kültürel ve eğitimsel ilişkilerin alışverişi başladığında, bu dev mektup etkinliğini yazılarıyla duyuracak öğrenciler ve aydınlar tarafından adı bilinmeye başladı. Önde gelen Arnavut Osmanlı bilginlerinden, bütün hayatını Osmanlı'da yaşayan Arnavutların tarihinin araştırılmasına adanmış Prof. Dr. Skënder Rizaj şunları yazmıştır: “Arnavutluk milletine Naim Frashëri, Gjergj Fishta ve Mehmet Akif gibi bir şair her zamankinden daha çok gerekmektedir”⁹.

Arnavutluk'ta ve Kosova'da özellikle 1990 yılında itibaren Mehmet Akif Ersoy'un isminin Tiranë, Prishtinë, İpek, Gjiilan ve Mitrovica gibi şehirlerde okullarda ve sokaklara verilmeye başlandığı görülmektedir¹⁰.

Arnavutluk'taki okuyucu, Mehmet Akif Ersoy ile 1997 yılında Tiran'da yayınlanan “*Osmanlı İmparatorluğun'da Arnavutlar*”¹¹ isimli eser aracılığıyla tanışacaktır. Ancak Arnavutluk'ta ve Kosova'da Mehmet Akif'in hayatı ve eserlerinden daha geniş kapsamda bahsedilmesi 1999 yılından sonra başlayacaktır. Shyqyri Nimani¹², Shemsi Rrahimi¹³, Hysen Matoshi¹⁴, Milazim Krasniqi¹⁵, Qemal Morina¹⁶, Abdullah Hamiti¹⁷, Musa Kraja¹⁸,

8 Ersoy, *a.g.e.*, s. 281.

9 Skënder Rizaj, “Akif Mehmeti-poeti më i madh i letërsisë Turke”, *Bashkimi Paqësor*, vol. 1, no. 2-3, Prishtinë 1992, s. 3.

10 Nuredin Ahmeti, “Mehmet Akif Ersoy'un Figürü Kosova'da”, *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, çev. Jonida Begaj, Eğitim Bir Sen Yayınları, Ankara 2016, s. 108.

11 Alpan - Kaçi, *a.g.e.*, s. 158-161.

12 Shyqyri Nimani, *Poeti Akif Mehmet Pejani*, “Arnavud-artistët shqiptarë në Perandorinë Osmane”, Libri shkollor, Prishtinë 2003, s. 95-99.

13 Shemsi Rrahimi, “Mehmet Akif Ersoj”, *Dituria Islame*, nr. 150, BIK, Prishtinë 2003, s. 86-88.

14 Hysen Matoshi, “Shqiptarët në “Fletët” e Mehmet Akif Ersoit”, *Historia dhe Kultura e Ballkanit*, SU-UP, Prishtinë 2009, s. 845-851.

15 Milazim Krasniqi, ““Safahat” si sintezë e këndvështrimit të Mehmet Akifit”, *Historia dhe Kultura e Ballkanit*, SU-UP, Prishtinë 2009, s. 925-928.

16 Qemal Morina, “Mehmet Akif Ersoi në faqet e revistës “Err-Risale” të Kajros”, *Edukata Islame*, nr. 89, BIK, Prishtinë 2009, s. 5-13.

17 Abdullah Hamiti, “Perceptimi dhe interpretimi i Islamit sipas poetit turk Mehmet Akif Ersoj”, *Trashëgimia orientale –islame në Ballkan*, ISHH “İbni Sina”, Prishtinë 2015, s. 25-43.

18 Kraja, *a.g.m.*, s. 65-72.

Zyhdi Dervishi¹⁹, Nuredin Ahmeti²⁰, Ledian Cikalleshi²¹, Eduart Caka²² gibi birçok yazarın yanı sıra Türkiye’de eğitim alan Kosovalı öğrenciler tarafından yayınlanan birçok yazı da bulunmaktadır.

2006 yılında “Logos A” yayınevi tarafından “Safahat”ın Arnavutça’ya çevrilmesi ve bazı Arnavut aydınlarının gayretleri sonucu, Akif’in Arnavut aydınlarının ilgisini çekmeye başladığı ve eskiye kıyasen son yıllarda Arnavutların yazılı basınında daha fazla konu edildiği görülmektedir. Arnavut aydınların Mehmet Akif konusundaki görüş, bakış açısı ve yorumlarını değerlendirmek için Arnavutların yaşadığı Arnavutluk, Kosova ve Makedonya’da Arnavut basınında çıkan çeşitli makaleleri okumak gerekmektedir²³.

Çalışmada Arnavutluk’un: “Përpjekja Shqiptare”, “Studime Filologjike”, “Studime Historike”, “Ura”, “Univers”, “Zani i Naltë”, “Shqipëria e Re”, dergileri; Kosova’nın: “Rilindija”, “Edukata Islame”, “Bashkimi Paqësor”, “Diturija Islame”; Makedonya’nın: “Studime Albanologjike”, “Shenja”, “Vepra” dergileri ve “Koha” ile “Fakti” gazeteleri taranarak önce yıllarına göre Akif hakkındaki yazılar ayrılmış, ardından Mehmet Akif hakkında bu yazılanlar tercüme edilerek değerlendirilmiştir.

Arnavutluk’ta Mehmet Akif Ersoy’un Eserleri Üzerine Çalışmalar

1935-1938 yılları arasında Arnavutluk’ta birçok Arnavut bilim çalışmasının yanı sıra farklı alanlardan çevirilerin de yer aldığı edebiyat-kültür dergisi “Përpjekja Shqiptare” yayınlanmıştır. Bu dergide tarih, edebiyat ve çeşitli şahsiyetlerin hayatı ve çalışmaları hakkında makaleler de mevcuttur. 1937’de bu dergide ilk defa “Mehmet Akif” adıyla, ancak yazarının adı geçmeyen bir yazı yayımlanmıştır. Derginin yayıncısı İstanbul’da okumuş, Türk dili ve kültürünün tarihini çok iyi bilen bir aydın Branko Merxhani olduğuna göre, o makalenin yazarı olacağını düşünüyorum. Bu yazı aynı zamanda Mehmet Akif Ersoy hakkında Arnavutça basında yer alan ilk yazı olarak değerlendirilebilir. Yazı Mehmet Akif Ersoy’un ölüm haberi ile başlarken devamında onun ölümü ile İslam ruhunun da son ışığının söndüğü ve Türk edebiyatının en değerli İslam şairini kaybettiğinden bahsedilir²⁴.

19 Zyhdi Dervishi, “Mehmet Akif Ersoy’un Arnavutluk Toplumunun Gerçeklerine Yönelik Şiirsel, İdealist ve Özgecil Vizyonun Değerleri”, *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, çev. Jonida Begay, Eğitim Bir Sen Yayınları, Ankara 2016 s. 276.

20 Ahmeti, a.g.m., s. 104-112.

21 Ledian Cikalleshi, “Shqiptari që shkroi himnin e flamurit Turqisë”, *URA*, no. 5, Tiranë 2010.

22 Eduart Caka, “Një shqiptar në shërbim të njerëzimit: Mehmet Akif Ersoj”, *Zani i Naltë*, nr. 4, Tiranë 2013, s. 88-99.

23 Shukurje Kjahja, *Millet ve Milliyetçilik Kavramları Etrafında Mehmet Akif’in Eseri ve Arnavut Aydınları*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s. 81-85.

24 “Mehmet Akif”, *Përpjekja Shqiptare*, no. 8, Tiranë 1937, s. 116-117.

Yazıda Akif’in milliyetçilik görüşüne yer verilir, onun ırka dayalı bir milliyetçilik anlayışından çok uzakta olan milliyetçilik görüşüne sahip olduğundan bahsedilir. Akif’in ne Türk ne de Arnavut olarak değerlendirilemeyeceğinden, onun anlayışında sadece dini bir anlayışa yer olduğundan söz edilmektedir. Akif’in hayalindeki İslâm’ın Hz. Ömer zamanı ile Osmanlı’nın ilk dönemlerindeki İslâm anlayışı ve yaşayış tarzı olduğu vurgulanmaktadır. Yazı şöyle devam etmektedir: “Akif’in dünya anlayışı bütün ruhu ve bedeni ile Doğu kültürüne aitti, o Doğu’nun eski gelenek ve değerleri karşısında büyülenmiş durumdaydı. O Moğol kökenli bir Türklük ile Avrupa hayranlığı arasında kalmış bir anlayıştan nefret ederdi. Akif şüpheli olanlardan değil, İmanlı olanlardandı, fakat bütün bunlara rağmen şaşırtıcı olan şey, şiirinin modern şiir olmasıdır.

Akif büyük bir İslâm şairidir, onun şiiri Batı’lı bazı Türk edebiyatçıları tarafından Chateaubriand’ın şiirine benzetilir. O da “Génie du Christianisme” adlı eserinde tıpkı Akif’in şiirlerinde İslâm’ı anlattığı gibi büyük bir incelikle kendi dini olan Hristiyanlığı anlatmaktadır.” Yazının sonunda Akif’in şiirlerinin birçok Avrupa diline tercüme edilmiş olduğu ve Arnavutça’ya da çevrilmesi gerektiğinden bahsedilir²⁵.

Mehmet Akif’in hayatını ve eserlerini inceleyen ilk Kosovalı araştırmacılarından biri, oryantalist Hasan Kaleshi’dir. Bu yazar, “Arnavutların oryantal edebiyatındaki rolü” ile ilgili 1976 yılında yayınlamış olduğu çalışmasında, Mehmet Akif Ersoy’un edebi katkılarından onun doğum yeri olan İştog şehrinin Shushice köyüne varana dek onunla ilgili birçok konudan bahsemektedir. Akif hakkında biyografik bilgilerden sonra 1913 yılında yazmış olduğu Arnavutlarla ilgili şiirinden bahseder²⁶.

On sene sonra, 1986 yılında, araştırmacı Abdullah Hamiti, “Rilindja” isimli Kosova’da günlük olarak yayınlanan gazetesinde yer alan bir yazıda “Herkes tarafından sevilen şair”, Mehmet Akif Ersoy’u Arnavut kökenli büyük Türk şairi olarak gördüğünü belirtir. Hamiti, XV. asırdan başlayarak Arnavutlar arasında Türk edebiyatına katkı sağlamış birçok ismin varlığından bahseder; fakat bu isimlerin en başında gelen ve en çok bilinen şairin Mehmet Akif Ersoy olduğunu belirtir. Abdullah Hamiti, Akif’in, dönemin çok değer gören mesleklerinden veteriner ilmini almasına rağmen kendi mesleğinin dışında, şiirde bu kadar başarılı olmasını ve bir İslam şairi olabilmesini, babası tarafından iyi bir Müslüman olarak yetiştirilmesine bağlamaktadır. Akif’in görev icabı Rumeli’ye gitmesi ile oraları çok iyi tanıma fırsatı

25 “Mehmet Akif”, *Përprjekja Shqiptare*, no. 8, Tiranë 1937, s. 116-117.

26 Hasan Kaleshi, “Roli i shqiptarëve në letërsinë orientale”, *Seminari i Kulturës Shqiptare për të Huaj*, Prishtinë 1976, s. 163.

yakaladığını belirtir. Hamiti, Akif'i Müslümanların dertleri ile dertlenen, Kosova için şiirler yazan yenilikçi ve İslam şairi olarak değerlendirmektedir²⁷.

1991 yılında "Diturija İslâme" isimli dergide Nexhmije Hoxha'nın Türkçe'den tercüme etmiş olduğu Mehmet Akif Ersoy'un ölümünün elli beşinci ölüm yıldönümü dolayısı ile "Mehmet Akif Ersoy" başlığı altında imzasız bir yazı yayınlanmıştır. Türkçe'den tercüme edilmiş olan yazıda Akif'in hayatı ve sanatı hakkında bilgi verildikten sonra "İstiklal Marşı"nın birkaç kıtasının tercümesine yer verildiği görülür²⁸.

1992 yılında Kosova'nın "Bashkimi Paqësor" dergisinde, ünlü Arnavut Tarihiçi Skender Rizaj'ın, "Akif Mehmeti poeti më i madh i letërsisë Turke" (Türk edebiyatının en büyük şairi, Mehmet Akif Ersoy) isimli yazısı yer almaktadır²⁹.

Skënder Rizaj, Mehmet Akif'i Türk Edebiyatı'nın en büyük ve en yetenekli yazarı ve şairi olarak gördüğünü ifade etmektedir. Rizaj, onun şiirinin Balkanlar, Arnavutlar ve dünyadaki gelişmelerden oluştuğunu söylemektedir. Rizaj, Arnavutların bu değerli şairi çok az tanıdıklarından, Arnavut edebiyatında ise sözü bile edilmediğinden yakınmaktadır. Yazar, Mehmet Akif Ersoy'un hayatı hakkında bilgi vermektedir ve o da Akif'in babası Tahir Efendi'nin İpek kasabasının Şuşitsa köyünde doğup büyümüş bir Arnavut olduğuna, Akif'in veteriner görevlisi olarak Balkanlarda görev aldığı yıllarda ailesinin yanına gidip geldiğine dikkat çekmektedir. Rizaj Arnavut kökenli büyük şair olarak değerlendirdiği Akif'in, şiirlerinde büyük bir sevgi ve hayranlıkla Kosova'dan, Prizren'den ve İpek'ten bahsettiğini dile getirirken, Akif'in Arnavut dilinde de şiir yazmış olabileceği; fakat bu konuda herhangi bir araştırma yapılmadığını söylemektedir. Skënder Rizaj da yazısında Akif hakkında yazan diğer birçok isim gibi, üç beyinsiz kafanın derdine üç milyon halk diye başlayan şiirden örnekler vermektedir. Rizaj, Akif'in 1913 yılında Balkan Savaşı'ndan sonra, Devlet'teki görevlerinden ayrıldığını söylemektedir. Buna sebep olarak da o dönemin yönetimini şiirlerinde eleştirmiş olmasını göstermektedir.

1996 yılında Kosova'da G. Catapano, N. V. Falaschi ve Skender Rizaj tarafından kaleme alınan "Shqiptarët populli i ndarë" (Bölünmüş bir millet-Arnautlar) isimli kitapta, Arnavutların birçok alanda olduğu gibi edebiyat alanında da Slav yanlısı olmayan isimlere ihtiyaç duydukları söylenmektedir³⁰.

27 Abdullah Hamiti, *Mehmet Akif Ersoy –poet i dashur nga të gjithë*, Rilindja, Prishtinë 1986, s. 14-15.

28 "Mehmet Akif Ersoy 1873-1936", çev. Naime Hoxha, *Dituria Islame*, no. 33, Ocak 1992, Prishtinë 1992, s. 37.

29 Rizaj, a.g.m., s. 5.

30 G. Catapano - Nermin Vlora-Falaschi - Skender Rizaj, *Shqiptarët populli i ndarë*, Libri i parë, Pejë 1996, s. 190.

Nexhip P. Alpan ve Nesip Kaçi tarafından yazılan “Shqiptarët në Perëndorinë Osmane” (Osmanlı İmparatorluğu’nda Arnavutlar) isimli kitapta Mehmet Akif Ersoy’dan söz edilmektedir. Akif’in erken yaşta eğitime başladığı babası Tahir Efendi’nin Şuşitsa’dan İstanbul’a gitmiş bir Arnavut ve İslam ruhunu derinden yaşayan bir kişi olduğundan bahsedilmektedir. Eserde Mehmet Akif’in baytar olduğu fakat edebiyata olan yatkınlığı ve yeteneğinden söz edilmektedir. Mehmet Akif’in Rumeli’deki görevi esnasında babasının köyünü ziyaret edişinden bahsetmektedir. Mehmet Akif’in milliyetçi bir demokrat ve Osmanlı’nın tek adam rejiminin yanında Batı emperyalizmine de karşı olduğu söylenmektedir. Kitapta Akif’in İslamcı bir yazar olduğundan, Turancılara ve Türkçülük vurgusu yapanlara karşıtlığından bahsedilir³¹.

2003 yılında Shyqyri Nimani tarafından “Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Arnavut Sanatçılar” isimli kitap kaleme alınmıştır. Shyqyri Nimani bu kitapta Mehmet Akif Ersoy gibi Arnavut kökenli, böyle büyük bir yazarın Arnavut edebiyatında yer almamasından yakını. Akif’in Arnavut aydınlar tarafından gerektiği gibi araştırılmadığı, eserlerinin Arnavutçaya tercüme edilmediği, hepsinden önemlisi Mehmet Akif’e Arnavutların Ansiklopedi Sözlüğü’nde bile yer vermediklerini söyler. Nimani, Arnavutlar tarafından az bilinse de Akif’i Arnavutlar ile tanıştıran Skender Rizaj ve Necip Alpan gibi önemli yazarların olduğundan bahseder³².

Yazar, Akif’in Rumeli’deki görevi esnasında akrabalarını ziyaret ettiğinden ve Fazıl isimli kuzenini eğitim için İstanbul’a aldığından, bugün bile Akif’in Şuşitsa’da akrabalarının varlığından bahisle bunların aile hakkında geniş bilgi sahibi olduklarını ifade eder.

2007 yılında Safahat’ın Arnavutça yayınlanmış kitabından tercüme edilmiş olan şiirlerin bazılarının yer aldığı, aynı Fletët (Safahat) adı altında küçük bir kitapçık yayınlanmıştır. Mehmet Akif’in eserinin tercümelerini değerlendirecek olursak, bu büyük şairin Arnavutluk ve daha geniş kapsamda bütün Arnavut dünyasında tanınmasını sağlayan, kuşkusuz Mithat Hoxha’nın çevirdiği ve Üsküp’teki Logos-A Yayınevi’nin yayınladığı “Safahat” kitabıdır. Araştırmacı Mehdi Polisi’nin de 2008 yılında yazmış olduğu bir yazısında bir şekilde ifade ettiği üzere, bu kitapta “Safahat’ı Arnavutça konuşturdular”³³.

Bu yazıda Polisi, Mithat Hoxha’nın Safahat’ı Arnavutça konuşturduğunu ve orijinalliğini kaybettirmeden çok başarılı bir tercüme ile bu eseri Arnavut edebiyatına kazandırdığını söylemektedir. Safahat’ın dördüncü kitabının büyük bir bölümünü Arnavutlara ayırdığı,

31 Alpan - Kaçi, *a.g.e.*, s. 159-160.

32 Shyqyri Nimani, *Arnavud- artistet shqiptar në Perëndorinë Osmane*, Libri shkollor, Prishtinë 2003, s. 95-99.

33 Mehdi Polisi, “Fletët” që flasin shqip”, *Lajm*, Prishtinë 27 Aralık 2008, s. 19.

Akif'in her ne kadar bu topraklardan uzakta doğup büyümüşse de Arnavut topraklarını unutmayıp Arnavutların dertleri ile hem hal olduğundan bahsetmektedir.

Yazar Ledian Cikalleshi, 2010 yılında "Türk Bayrağının Marşını Yazan Arnavut" başlıklı bir makale yayınladı. Bu makale doğu çalışmaları dergisi "URA"da yayımlandı. Makalede Mehmet Akif'in Arnavut bir babayla Türkiye'de doğduğu ve annesinin Türk olduğu gösterilse de, babasının kökenini inkar etmemekte, şiirlerinde Arnavut olduğunu açıkça belirtmektedir. Sözlerine şöyle devam etmektedir: "Balkan savaşı başladığında bütün komşularımız topraklarımıza göz dikmişlerdi Osmanlı ordusunun harekete geçmemesi sonucu bir takım boş kafalı komutanlar birçok yaşlının, kadının, çocuğun ölümüne neden oldular. Bunların karşısında Mehmet Akif, bu duruma duyarsız kalmıyor, Arnavutları kurtarmaları için camilere çıkıp insanları davet ediyordu." Bunun ardından Cikalleshi, Akif'in üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk diye başlayan şiirinin tahlili ile devam etmektedir. Yazının sonunda yine Akif için şu sözleri söylemektedir. "Mehmet Akif, İslâm dünyasının yetiştirdiği Arnavut asıllı çok önemli bir değerdir. O akıllarımızda her zaman kendi kökenini unutmayan, Arnavut olduğunu açık açık söyleyen ve Arnavutlara yardım etmeleri konusunda insanları teşvik etmeye çalışan, biri olarak kalacaktır"³⁴.

Robert Elsie, 2011'de önde gelen bir Arnavut bilimci olarak "Kosova'nın Tarihsel Sözlüğü"nü yayınlıyacaktır. Bu yazımızda ayrıca Mehmet Akif Ersoy figürü ve kişiliğinden de bahsedeceğiz³⁵.

"Zani i Naltë" dergisinde tarih bilginlerinden Eduart Caka, "Një Shqipëtar në shërbim të njerëzimit: Mehmet Akif Ersoj" (İnsanlık yararına bir Arnavut: Mehmet Akif Ersoy) makalesini yayınlıyacaktır³⁶. Caka yazısında, Arnavutların asırlarca insanlığın yararına çok değerli şahsiyetler yetiştirdiklerini söylerken sözlerine şöyle devam etmektedir. "Arnavut milletinin insanlığa şehircilik kültürünü verememiş oldukları bir gerçektir fakat bu milletin çocuklarının insanlığın gelişiminde olağanüstü emekleri vardır. İster doğu ister Batı kültüründe Arnavutların büyük emekleri olmuştur. Yine insanlığa büyük bir faydası olan bu şahsiyetlerden biri de hiç şüphesiz ki Mehmet Akif Ersoy'dur. Kişiliği ile insanlığa büyük katkısı olan Akif'in, kökeni İpek kasabasının Şuşitsa köyüne dayanmaktadır. Akif, Türkiye'de "İstiklâl Marşı'nın" yazarı ve Türkiye'nin önde gelen değerlerindedir. Şiirlerinde, düşüncelerinde karşımıza bir idealist olarak çıkmaktadır, sorunlar onun karşısında bir insanlık sorunudur,

34 Cikalleshi, a.g.m., s. 21-23.

35 Robert Elsie, "Akif, Mehmet 1873-December 1936", *Historical Dictionary of Kosovo*, Second edition, The Scarecrow Press, Toronto, UK 2011, s. 22-23.

36 Caka, a.g.m., s. 88-99.

bunu çok derin bir acı ve hüznle karşılar. Bir idealist olarak halkın doğru değerlere yönelmesi için çok emek vermiş ve ait olduğu toplumun acılarını dile getirmeyi çok iyi bilir³⁷.

En büyük eseri olan Safahât'ın iki bölümü Balkan Savaşları için yazılmıştır. Bu savaşlarda milyonlarca suçsuz insan hayatını kaybetmiş, bu esnada tüm Balkan halkı fakirleşmiştir.” Caka, milletinin sorunlarını içinde bir yara gibi taşıyan ve bu sorunları şiirinde ön planda tutan, eğitici ve çözüm odaklı bir şairle Arnavutların Safahat'ın tercümesi sayesinde tanıştıkları için Safahat'ı Arnavutçaya tercüme edenlere teşekkür eder. Arnavutların bu kitaptan yararlanması için halkın bu eseri okumaya teşvik edilmesi gerektiğini söyler. Yazar, Arnavut topraklarının parçalanmasının Akif'in içinde bir yara oluşunu Kosova için yazmış olduğu şiirde görüldüğünü belirtir. Aynı zamanda Akif'in şiirlerini okuyan Arnavut okuyucu ile Akif arasında duygusal bir bağ oluştuğunu ifade eder³⁸.

2016 yılında, Arnavutluk-Tiran'ın “Alsar” Derneği ve Türkiye'nin Eğitimciler Birliği Sendikası “Eğitim Bir Sen” tarafından Tiran'da ortaklaşa düzenlenen “Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy” isimli sempozyuma birçok Arnavut akademisyen, konuşmacı olarak katılmıştır. Sempozyuma katılan bazı akademisyenlerin bildirimleri aşağıda değerlendirilmiştir.

Nuredin Ahmeti, Arnavutların Osmanlı kültürüne birçok alanda katkıda bulunmuş oldukları ve bu katkıların günümüzde ister Türk ister Arnavut araştırmacılar tarafından kabul gördüğü ve bütün araştırmacıların bu konuda uzlaştığını belirtmektedir. Konuşmasının devamında, Avusturyalı araştırmacı Oliver Shmit'in “Arnavut ve Boşnakların Osmanlı yönetiminin omurgasını oluşturduklarını ve İmparatorlukta önemli mevkilere ulaştıklarını” ifade ettiği sözlerinden örnekler vererek bu milletlerin tarih boyunca beraber yürüdükleri gerçeğine vurgu yapmaktadır³⁹.

Osmanlı İmparatorluğu'na önemli katkılarda bulunan ve hem Türk hem de Arnavut milletleri için çok değerli isimlerden birinin Mehmet Akif Ersoy olduğunu belirtmektedir. Ahmeti, Akif hakkındaki çalışmasında, Kosovalı araştırmacıların Mehmet Akif Ersoy hakkındaki yazıları ve Akif hakkındaki çalışmalarını yazılış tarihlerine göre ayırmış, ardından Kosova'daki Tarih ve Edebiyat ders kitaplarını değerlendirerek Akif'in isminin Kosova'da nelerde ne şekilde yaşatıldığı ile ilgili derinlemesine bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Kosova'lı araştırmacıların Akif hakkında yazdıklarını yıllarına göre değerlendirmiş olan Ahmeti'nin, çalışmasının devamında “*Kosova'daki ders kitaplarında ve sosyal hayatta*

---

37 Caka, a.g.m., s. 89.

38 Caka, a.g.m., s. 97.

39 Oliver Jens Shmit, *Shqiptarët–një histori midis Lindjes dhe Perëndimit*, çev. Ardian Klosi, K&B, Tiranë 2012, s. 69 aktaran Ahmeti, a.g.m., s. 107.

Mehmet Akif Ersoy'un Varlığı" alt başlığı ile derinlemesine bir çalışma gerçekleştirdiği görülür. Bu bölümde Ahmeti, araştırmasına dayalı olarak 1941-2015 yılları arasında ortaokul ve liselerdeki Tarih ders kitaplarının hiçbirinde Mehmet Akif Ersoy hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadığını belirtirken en azından Akif'e isim olarak bu kitaplarda yer verilmesi gerektiği görüşünde bulunmaktadır.

1990-2016 yıllarına ait incelediği edebiyat kitaplarında da Mehmet Akif hakkında herhangi bir bilgiye rastlamamış olduğunu belirtmektedir. Ahmeti, Mehmet Akif gibi Arnavutça yazmayı başka dilde eser vermiş isimlerin Arnavutça eser vermemiş olsalar da etnik kökenlerine dayanarak Arnavut kültürel değerlerine dâhil edildiklerini söylerken, Mehmet Akif Ersoy'un da bu kitaplarda en kısa zamanda yerini alması gerektiğini belirtir. Ahmeti, Akif'in sadece edebiyat kitaplarında değil, tarih kitaplarında da bulunması gerektiğini söylerken bütün engellere rağmen yeterli olmamakla beraber yine de Mehmet Akif Ersoy'un fikirleri, yazıları ve ruhunun Kosova'da yaşatıldığının altını çizmektedir.

2017 yılında "Koha" isimli gazetede Cerardo Nikyari'nin, "*Poeti nga Peja me zemër plot Shqipni thuri himnin e Turqisë*"⁴⁰ (Kalbinde Arnavut Aşkı İle Türk Milli Marşını Yazan İpekli Şair) başlıklı yazısı şöyle devam etmektedir: "İpekli Mehmet Akif ya da Türk edebiyatında Mehmet Akif Ersoy olarak bilinen şair Türkiye'de yaşamış birçok Arnavut'tan biridir. Onun eserleri yabancı toprakta bir yıldız gibi parlamıştır. O kadar değerli bir şair unvanını alması ile birlikte modern Türkiye'nin en iyi şairleri arasında yerini almıştır. Ne yazık ki Arnavut asıllı olan bu değerli şair, Arnavut tarihinde hak ettiği değeri alamamış ve Arnavut tarihçiler tarafından yeterince araştırılmamıştır." Nikyari, Arnavutlara Mehmet Akif Ersoy'u tanıtan isimlerin Skënder Rizaj ve Necip P. Alban gibi ünlü Arnavut yazarlar olduğunu vurgulayarak Akif'in birçok dili bildiğini Arnavutçayı da geç de olsa öğrendiğini belirtir. Safahat'ta Arnavutları konu aldığı bir şiirinde Arnavutlara olan özlemine, eleştirisini, hayal kırıklığını ve vatanseverliğini dile getirdiğini söyler.

Arnavutlara yapılan zulüm, işkenceler ve Arnavut topraklarının parçalanmasını bu şiirinde dile getirdiğini; fakat Arnavutları konu aldığı bu şiirin onun yüksek makamlardaki görevine son vermesine sebep olduğunu iddia etmektedir. Nikyari, Akif'in Arnavut milletine ve Arnavutluk'a olan tutkusunu kanıtlayan çok sayıda yazılı ve yazılı olmayan delilin mevcut olduğunu Türk Milli Marşı'nı yazmasında belki de Arnavutların düştüğü durum ve Balkan Savaşlarının ilham olmuş olabileceğini söyler.

40 Xherardo Nikjari, "Poeti nga Peja me zemër plot Shqipni thuri himnin e Turqisë", *Koha*, Shkup 15 Ağustos 2017, s. 9.

2017 yılında “Fjalori Enciklopedik Islâm” (İslâm Ansiklopedisi Sözlüğü)⁴¹, 2018 yılında ise “Fjalori Enciklopedik i Kosovës” (Kosova Ansiklopedi Sözlüğü) Akif’e yer vermiştir⁴².

SONUÇ

Mehmet Akif Ersoy, şair ve düşünce insanı olarak yalnız Türkiye’de değil, dedelerinin vatani olan Arnavutluk’ta da sevilmektedir. Fakat, kendisi çeşitli siyasi nedenlerden dolayı yakın zamana kadar Arnavutluk’ta halka anlatılmamıştır. Arnavut halkı uzun bir süre böyle bir şairin varlığından habersiz yaşamıştır. Fakat 1990’lı yıllardan itibaren Arnavutluk’un çeşitli akademik kurumları tarafından Mehmet Akif Ersoy’la ilgili çok önemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu çalışmalarda daha çok Mehmet Akif Ersoy’un eserlerinin Arnavutça’ya aktarılması ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber Mehmet Akif Ersoy’la ilgili tez, makale ve monografi düzeyindeki çalışmalarda önemli ölçüde artış yaşanmaktadır. Son yıllarda Arnavutluk’taki çeşitli üniversite ve sivil toplum kuruluşları tarafından Türkiye’deki çeşitli üniversitelerle işbirliğinde Mehmet Akif Ersoy’la ilgili panel ve sempozyumlar yapılmakta ve bu ortak çalışmalar çok önemli kazanımlara ortam hazırlamaktadır. Sonuç olarak Türkiye ile beraber Arnavut halkının milli değeri olan Mehmet Akif Ersoy günümüzde hem Arnavut basını hem de akademik kurumların ilgi odağındadır.

Kaynakça / References

- Ahmeti, Nuredin, “Mehmet Akif Ersoy’un Figürü Kosova’da”, *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, çev. Jonida Begaj, Eğitim Bir Sen Yayınları, Ankara 2016.
- Alpan, Necip P. - Nesip Kaçi, *Shqiptarët në Perandorinë Osman* (Osmanlı İmparatorluğu’nda Arnavutlar), Albin, Tiranë 1997.
- Caka, Eduart, “Një shqiptar në shërbim të njerëzimit: Mehmet Akif Ersoj”, *Zani i Naltë*, no. 4, Tiranë 2013, s. 88-99.
- Catapano, G. - N. Vlora - S. Rizaç Falaschi, *Shqiptarët populli i ndarë*, Libri I pare, Pejë 1996.
- Cikalleshi, Ledian, “Shqiptari që shkroi himnin e flamurit Turqisë”, *URA*, no. 5, Tiranë 2010.
- Dervishi, Zyhd, “Mehmet Akif Ersoy’un Arnavutluk Toplumunun Gerçeklerine Yönelik Şiirsel, İdealist ve Özgecil Vizyonun Değerleri”, çev. Jonida Begaj, *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Eğitim Bir Sen Yayınları, Ankara 2016.
- Elsie, Robert, “Akif, Mehmet 1873-December 1936”, *Historical Dictionary of Kosovo*, Second edition, The Scarecrow Press, Toronto, UK 2011.
- Ersoj, Mehmet Akif, *Fletët*, çev. Mithat Hoxha, Logos-A, Shkup 2006.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Akvaryum Yayınevi, İstanbul 2006.
- Fjalori Enciklopedik I Kosovës*, Prishtinë 2018.
- Hamiti, A., *Mehmet Akif Ersoj -poet i dashur nga të gjithë*, Rilindja, Prishtinë 1986.

41 Nexhat İbrahim, “Mehmet Akif Ersoj”, *Fjalor Enciklopedik Islâm*, Logos-A, Shkup 2017, s. 538.

42 “Ersoj Mehmet Akif”, *Fjalori Enciklopedik i Kosovës*, Prishtinë 2018, s. 396.

- _____, “Përceptimi dhe interpretimi i Islamit sipas poetit turk Mehmet Akif Ersoj”, *Trashëgimia orientale –islame në Ballkan*, ISHH “Ibni Sina”, Prishtinë 2015.
- Ibrahimi, N., “Mehmet Akif Ersoj”, *Fjalor Enciklopedik Islâm*, Logos-A, Shkup 2017.
- Kaleshi, Hasan, “Roli i shqiptarëve në letërsinë orientale”, *Seminari i Kulturës Shqiptare për të Huaj*, Prishtinë 1976.
- Kara, Mustafa, *İstiklalimizin Bülbülü Mehmet Akif Ersoy*, Özel Matbaası, İstanbul 2012.
- Kjahja, Sh., *Millet ve Milliyetçilik Kavramları Etrafında Mehmet Akif’in Eseri ve Arnavut Aydınları*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.
- Kraja, Musa, “Idetë pedagogjike në krijimtarinë letrare dhe veprimtarinë aplikative të Mehmet Akif Ersojit”, *Zani i Naltë*, no. 16, Tiranë 2016.
- Krasniqi, M., ““Safahat” si sintezë e këndvështrimit të Mehmet Akifit”, *Historia dhe Kultura e Ballkanit*, SU-UP, Prishtinë 2009.
- Matoshi, Hysen, “Shqiptarët në “Fletët” e Mehmet Akif Ersojt”, *Historia dhe Kultura e Ballkanit*, SU-UP, Prishtinë 2009.
- Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yay., Ankara 2021.
- “Mehmet Akif Ersoy 1873-1936”, çev. Naime Hoxha, *Dituria Islame*, no. 33, Ocaq 1992, Prishtinë 1992, s. 37.
- Morina, Q., “Mehmet Akif Ersoi në faqet e revistës “Err-Risale” të Kajros”, *Edukata Islame*, nr. 89, BIK, Prishtinë 2009, s. 5-13.
- Nikjari, Xh., “Poeti nga Peja me zemër plot Shqipni thuri himnin e Turqisë”, *Koha*, Shkup 15 Aqustos 2017.
- Nimani, Sh., *Arnavud-artistët shqiptar në Perëndorinë Osmane*, Libri shkollor, Prishtinë 2003.
- _____, *Poeti Akif Mehmet Pejani. Artistët shqiptarë në Perandorinë Osmane*, Libri Shkollor, Prishtinë 2003.
- Përpyjekja Shqiptare*, Tiranë, no. 8, 1937.
- Rizaj, S., “Akif Mehmeti-poeti më i madh i letërsisë Turke”, *Bashkimi Paqësor*, vol. 1, no. 2-3, Prishtinë 1992, s. 3-5.
- Rrahimi, S., “Mehmet Akif Ersoy”, *Dituria Islame*, no. 150, BIK, Prishtinë 2003.
- Shmit, Oliver Jens, *Shqiptarët–një histori midis Lindjes dhe Perëndimit*, çev. Ardian Klosi, K&B, Tiranë 2012.

